
Varga Géza

A SZENT KORONA SZÜLETÉSÉNEK IDEJE, HELYE ÉS ALKALMA

Az Országépítő az elmúlt években többször foglalkozott a Szent Korona eredetének, értelmezésének kérdéseivel. Nem vagyok szakértője, kutatója a témának, nem feladatom a különféle elméletek értékelése. Abban biztos vagyok, hogy jelentőségénél fogva a Szent Koronáról való gondolkodás eredményeit érdemes olvasóinkkal megismertetni, ugyanakkor éppen emiatt fenn is kell tartani a világos megkülönböztetést a valamennyi tárgyyszerű ismeretünkkel egyeztethető, azaz bizonyoságnak tekinthető állítások és a részterületek vizsgálatából kiinduló, elsősorban következtetésekre épülő feltételezések között. A nyelvészettel és jelképkutatással foglalkozó szerző meglepően új, más feltételezéseket cáfoló állításainak közlésével nem kívánok mellettük állást foglalni; azt gondolom, hogy az általa a Korona eredetével kapcsolatban felsorakoztatott források és gondolatok gazdagítják azokat a szempontokat, amelyeket a továbbiakban a kutatóknak érdemes figyelembe venniük.

Gerle János

A Szent Korona születéséről és történetéről az elmúlt évtizedekben egyre többet tudunk meg. Tisztázódott, hogy a korona abroncsát és keresztpántjait egy időben készítették, hogy stílusa alapján az avar kincsek sorába illik, hogy a zománcképek legközelebbi párhuzamai a Kaukázus hunok és avarok járta vidékén maradtak fenn. 1992-ben a stíluspárhuzamok és más adatok alapján egy szegedi előadásomban már hangot adtam ama feltételezésemnek, hogy a Szent Koronát mervi ötvösök készíthették. Ezt részletesen kifejtettem az 1999-ben megjelent *A magyarság jelképei* c. kötetemben, amely azonban – talán, mert a kötet címében nem szerepelt a korona szó – nem keltette fel a koronakutatók figyelmét.

Időközben újabb adatokat találtam, amelyek a korona mervi születéséről alkotott hipotézisemet alátámasztják. Ezeknek köszönhetően ma már a Szent Korona születésének körülményeit és Kárpát-medencébe vezető útját nagy biztonsággal meg tudom rajzolni. Bizonyosnak látszik, hogy ez a fejedelmi ékszer az első avar honfoglalókkal érkező szabírok féltett kincse volt. A magyar mondák szóhasználatával élve úgy is fogalmazhatunk, hogy Csaba királyfi idősebb fiának visszatérő népe hozta magával.

Történetírók a Szent Korona születéséről

Ibrahim Pecsevi török történetíró *azt állítja, hogy ő hallotta a magyaroktól ezt a nyilatkozatot: a korona 3000 esztendőös; Iszkendertől (Nagy Sándor) örökölte Nusirván (Kürosz) s ettől szállott mi reánk. Továbbá Mohammed Emin nagyvezír 1768-ban azt írta Kaunitz hercegnek, hogy az osztrák császár – mint a Nusirván idejéből maradt korona örököse – egyedül érdemli meg az 'imperator' címet.* (Thúry/1893/343, 344)

Nagy Szulejmán 1529. évi hadjáratának leírása szerint a Tas falu melletti állomáson a pasa lóháton összegyűjtve a bégeket, előhozatta a királyoktól viseltetni szokott koronát s megmutatta nekik, ezt mondva: *Ez a korona Nusirván idejéből maradt fenn.* (Katona/1989/127).

Bár ezek az egybehangzó török feljegyzések nem hagytak mély nyomot a koronakutatásban, mert a török történetírókat az akadémikus kutatásban nem szokás komolyan venni, Nusirván és kora nem vethető el, amikor a korona eredetét kutatjuk. Vannak ugyanis további adatok és megfontolások is, amelyek alapján bizonyosra vehetjük, hogy Perzsia hunok-járta határterületein született meg a Szent Korona.¹

Fontos, hogy a török forrásokban az ékszer azonosítása kétségtelen. Nem valamilyen másik koronáról van szó, mert ezek a török adatok világosan a Szent Koronáról beszélnek. Csupán arról kell meggyőződnie, hogy a magyarok elei valóban kapcsolatban voltak-e Nusirvánnal és hogy e távoli, a magyar akadémikus őstörténetírásban nem sok nyomot hagyó iráni uralkodónak volt-e oka és alkalma arra, hogy koronát ajándékozzon eleinknek. Mint látni fogjuk, néhány, a történettudomány előtt régen ismert adat lehetővé teszi, hogy mindkét kérdésre igennel válaszoljunk. Ezzel – úgy véljük – a tudományos igényű koronakutatás kétszáz évének legnagyobb kérdése megoldódott. Több forrás alapján nagy biztonsággal azonosítható a Szent Korona készítésének kora, helye és alkalma.

A stíluspárhuzamok tanúsága

A kutatás által korábban is figyelembe vett technikai és stíluspárhuzamok arra utalnak, hogy hun-avar ötvösök is készíthették a koronát. Eszerint a Szent Korona annak az új ötvös-technikának kiemelkedő alkotása, amely a Volga-vidéken a IV. század dereka után, tehát a hunokkal együtt jelenik meg. Jellemzői az elsősorban indiai piros almandint és színes gránátot meg mervi (?) üvegpasztát felhasználó rekeszes kőberakás és a filigránózás. Hasonló tárgyak tömegét tárták fel Kercs kőből épített sírkamráiban (IV. század vége, V. sz. eleje), ahol ez a polichrómnak nevezett stílus már teljesen kifejlett formájában jelentkezett. A polichróm stílus korai előfordulásai II–IV. századi grúz és örmény sírokból ismertek, ahova párthus majd szasszanida hódítók vihették. Magát a rekeszes technikát (zománccal vagy kővel) már jóval a hun kor előtt ismerték a szkíták, de a színes kőberakást kiválóan alkalmazták a párthusok és a kusánok is (Bakay/1997/159).

A rekeszes kőtechnika eredetileg talán a Földközi-tenger partján alakult ki, amely területet a Krisztus születését megelőző évtizedekben a párthusok is hódoltatták. A stílus kialakulása minden bizonnyal a párthusok és kusánok mediterrán, sztyeppi

Azonos stílusú és szerkezetű halomábrázolások: egy 421–438 között. Mervben készült ezüsttál és IX. századi keleti ezüsttál részlete (Marschak/1986 nyomán)

és indus területeket összekötő történetének és kereskedelmi kapcsolatainak köszönhető. Magát a Szent Koronát már a szasszanida pusztítások elől Perzsiából a hunokkal együtt élő sztyeppi apar (avar) törzsekhez visszatérő keresztény párthus (apar) ötvösök alkothatták meg a hun-perzsa határterületeken.

A korona stíluspárhuzamai megtalálhatók a szasszanida Irán környezetében, a hun időkben vagy azt követően készült keleti ezüsttálakon is. E stíluspárhuzamok példái a párta hegyábrázolásai. A kettős vonallal rajzolt hegyeken látható kisebb halmok (kőrákások, oltárok, lángnyelvek?) az ötvösségéről és üvegyártásáról híres mervi oázisban alkalmazott szimbólumok. A sivatagi település fontosságát és gazdagságát a mellette vezető Selyem-út adta, amely az akkori világ legjelentősebb kereskedelmi útvonalaként összekötötte a mediterrán világot Kínával. Merv ma kihalt romváros a sivatagban, egyes becslések szerint lakosságának száma valaha meghaladta a félmillió főt.

Megengedi hun műhely feltételezését a Szent Korona abroncsának mérete és díszítése is. Ez 52 mm széles aranszalag, amelyet gyöngydrót keretek osztanak ékköveket és zománcképeket tartalmazó mezőkre. A hun diadémok abroncsa 5–8 cm széles aranybádognál készült, s a Szent Korona abroncsa e mérettartományba illik. Az abroncs díszítése is hun mintát követ. Hasonló gyöngydrót-keretek osztják ékköveket tartalmazó mezőkre a Verhnyeje Pogromnojéból származó hun női diadémot is.

Hun stílusú a Szent Korona pártázata is. Az abroncsból kiemelkedő 5 félköríves és 4 háromszög alakú – hegyeket ábrázoló – pártadisz közül a homlok fölött elhelyezkedő középső félkörív a legnagyobb, a többiek jobbra és balra csökkenő magasságúak. Ilyen az előbb említett hun diadém, amelynek közepén egy nagyobb félköríves pártadisz van, mellette jobbról és balról kisebb háromszög alakúak, azokon túl újra félkörívesek találhatók. E hun pártadiszeket a szakirodalom azért nevezi *gomba alakú* díszítményeknek, mert nem ismerte fel a sztyeppi koronákon látható hegy- és szarvábrázolások *király* jelentését. S hogy e hun koronán (és több hun üstön) nem gombák, hanem *nyeles hegyek* vannak, azt egy litván tányér felülnézeti világmodellje is megvilágítja – a hasonló világmodellekben ugyanis a világ négy sarkának hegyei szerepelnek. Nyélre (világfára) ültetett *áttetsző* kristály (hegyszimbólum) a magyar uralkodó jogára is, ahol a kristály a kőből való lebegő ég, tehát az égi ország jelképe. Ezért a Szent Korona pártájának *áttetsző* hegyábrázolásai is az égi országok (a kilencszintű ég) jelképei.

A Szent Korona egyes stíluslemei további hun vonatkozásokkal rendelkeznek, ilyen a felület zsúfolt díszítése, amely a hun korban jött divatba (Bóna/1993/46). Az égi folyókat szimbolizáló keresztpánt tömött díszítése a Szent Koronán a Tejút kiemelt tiszteletére utal, amely Berze Nagy János és Ipolyi Arnold kutatásai

„Nyeles hegyek” egy litván tányéron és a Verhnyeje Pogromnojéból származó hun diadém

szerint szinte napjainkig fennmaradt a hun-utód magyarságnál. A keresztpánt boltozatán trónoló napos-holdas Krisztus-kép párhuzama nem csak II. András magyar király 1233-as pecsétjén, hanem horezmi érme uralkodóképein, tehát az avarokat és hunokat kibocsátó területek szívében is felbukkan (Bakay/1997/206).

Hun vonatkozású az apostolképek némelyike is, mert András a Fekete-tengertől északra élő népek között tevékenkedett s Fülöp is a nomád népek térítője volt. A katonaszentek (Szent Demeter és Szent György) pedig hun páncéltözetet viselnek (Csomor/1996/541).

Szinte azonos a felhasznált kövek fajtája és a köszimbolika is. A Szent Korona kövei: sötétvörös almandingránát, kék zafír, zöld üveg. A két szélső íves csúcscsúzen valamikor fehér kövek (kvarcok, opálak?) voltak, s fehérek az igazgyöngyök is. A fennmaradt hun aranydiadémokon túlnyomó részben szintén piros gránátlapok vannak, de előfordul bennük fehéres kvarc és kék vagy zöld üvegpasztá-betét is (Fettich/1940/17). Tehát a hun koronákon is nemzeti színeinket találjuk, mert az Ég (a Nap tüze), a Föld (zöld mezői és kéklő hegyei) valamint a víz (a világenger és a négy szent folyó fehér szalagjának) felidézésével egyaránt a világmindenséget jelképezik. Ugyanez a szín-szimbolika jelenik meg a magyar címerben is.

A Szent Korona abroncsának és keresztpántjának összezegecslése a – kubán-vidéki hun pártadiszén látható két szegecsnyomból sejtethető – pusztai rögzítési eljárással megegyezik. A honfoglalók is szegecsléssel rögzítették legszebb ékszereiket a hordozó felületre (ennek példája a rakamazi tunul is).

Kiszely István szóbeli tájékoztatása szerint a kínai Kanszu tartományban lévő Dunhuang 325-ös barlangtemplomának Kr. u. III. századból származó falképein két hun vezető fején hasonló fejdísz van, amelyeket ő személyesen látott és le is fényképezett. Sajnos, e fényképet nem közli közelmúltban megjelent könyvében, ahol említést tesz a barlangtemplom képeiről (Kiszely/1992/293).

A korona Krisztus-képeinek életfái is iráni jellegűek. A nyugati, vagy a bizánci művészetben nem állnak életfák a trónoló Krisztus mellett. A görög és latin felirat meg a keresztény szimbolika viszont nem jellemző a szasszanida Iránra – ezért a koronát előállító műhely Irán határvidékén, például a Hun Birodalomhoz tartozó mervi oázisban kell keresnünk. Ez a sivatagi város ugyanis – mint alább látni fogjuk – megfelel a fenti írás- és vallástörténeti követelményeknek.

A Szent Korona felül- és szembőlnézetének párhuzamai

Hettita
fémplakett

Urartui
képjel

Kínai lolo
(ég) jel

Székely „g”
„ég” képjel

Az Éden
térképe

Székely „f”
(föld) jel

Kínai „föld”
képjel

Székely rovásjelekkel összevethető hieroglifák a Szent Koronán

Régészeti leleteik tanúsága szerint a hunok és az avarok használták a székely rovásírás elődjét és mind betűírásos, mind pedig hieroglifikus (képszerű, vallásos jelentőségű szójelekből álló) feliratokat egyaránt hagytak ránk (Varga/2001/145). Hasonló jelkészlet mutatható ki a Szent Koronán is, amelyet értelmezni, sőt, esetenként olvasni is tudunk.

Hieroglifákat (szimbólumokat) formál például a Szent Korona szerkezete is. A felülnézet az Isten által teremtett, rendezett Földet ábrázolja, ezért azonos a székely rovásírás „f” (Föld) jelével. A világ közepét jelzi: a teremtés és az isteni eredetű uralkodó helyét, ahonnan a rend a világ négy tájára szétterjed. Megjelöli és a teremtés folytatására kötelezi az uralkodót. A korona szembőlnézete az eget tartó, az eget és a Földet összekötő megszemélyesített világoszlopot (világfát) ábrázolja, a hun dinasztia és a királyi hatalom égi eredetére emlékeztetve. Ezért egyezik meg az ég/ág szavak ősből rövidült „g” rovásjel formájával.

Szimbólumok találhatók a Szent Korona díszítésében is. A székely „j” rovásjellel összevethető kacskaringó alakú filigránok serege nem véletlenül díszíti éppen a keresztpántokat. A kereszt-

pántok ugyanis a rendezett világ közepének (az Isten által szabályosra teremtett Földnek, az Ararát körül elterülő Édennek) négy szent folyóját szimbolizálják. (A „j” rovásjel a „folyó” jelentésű jó szavunk szójeléből keletkezett.)

A hun származástudattal rendelkező, Emese álmában vízből születő Árpád-ház eredethagyománya miatt igen fontos körülmény, hogy – ismereteim szerint – a királyi fejdíszek közül csak a Szent Koronán, a Conques-i avarhun szobor koronáján, horezni pénzek uralkodóábrázolásain és a türk Kül-tegin márvány szobrának fejdíszén (Bakay/1997/214, 244) – tehát hun, időlegesen hunná vált, vagy hun-utód népek alkotásain – található tájtéző hullámot ábrázoló kacskaringók. Atila elithadseregének katonái is aranszalagból alakított kacskaringókat viseltek a nadrágjukon (Csomor/1996/629). Ezzel nyilván ama gázló vízére utaltak, amelyen a csodaszarvast követve keltek át, s amely új hazát alapító sebezhetetlen hőökké avatta őket.

A fenti *Föld és jó* hieroglifák kiolvashatók „jó király – jó Föld” értelemben is, mert a körbe zárt kereszt a királyt is azonosította. Ez az olvasat a koronaeszme legtömörebb, legkorábbi írásos összefoglalása, azaz a világ legkorábbi alkotmányoszevege. Az írásmód ma meglepően tűnik, s hiába is próbálnánk számon kérni e nagyszerű ékszeren azt, amit a betűvetésről kisiskolás korunkban tanultunk. E jelek nincsenek rendezetten sorba rakva, ahogy azt mai szokásaink rabjaként szeretnénk, mert a korona sohasem szolgált olvasókönyvként. Az aranyból formált hun hieroglifák mégis ezeket a magasztos gondolatokat hirdették az uralkodó fején. A Szent Korona e szimbólika nélkül alkalmatlan lett volna a koronázásra, de talán nem maradt volna ránk a koronaeszme sem.

Kacskaringó alakú filigránok a Szent Korona keresztpántjain

Végül találunk fonetikus, azaz a modern szokásoknak jobban megfelelő, olvasható feliratot is a Szent Koronán. Az abroncon lévő Krisztus-zománc térdeinek rekeszrajzolatában ugyanis felismerhető a „jm” ligatúra, amely megtalálható csángó hímes-tojáson, az erdélyi fazekasmotívumok között és hun tárgyakon is. Nagy Károly és Szent István későbbi ligatúrák névmonogram-jainak előképe ez. A rekeszrajzok különös alakzataira Ludvig Rezső ötvös hívta fel a figyelmet a Nap Fiai alapítvány által szervezett írástörténeti előadásorozaton tartott előadásán. Mint megállapította, ezek az ötvöstechnikai szempontból indokolatlan rajzolatok a szokásos formáktól azért térhetnek el, mert valamilyen jelentést hordoznak.

A „j” és „m” rovásjelek megfelelőiből álló rajzolatok értelmezése néhány évig tartó munkám eredményeként tisztázódott (*Az Éden írása*). Eszerint a „jm” jelösszevonás kacsaringóból és hegyek rajzából áll, s olvasata *Jóma*. A jószóról fentebb már esett szó: „folyó” jelentésű és a Tejutat ábrázolja. A *ma* szó megfelelője *magas, mágius, magyar, mál, mart, mező, megye* szavaink tövében fordul elő. Szintén a magasba vezető útra utal. A jelösszetétel hangalakja és grafikai formája közel ötvenezer éves lehet, amit az is alátámaszt, hogy a „jm” (Jóma) ligatúra a prekolumbián Amerika leggyakrabban használt szimbóluma. (Varga/2002)

A felirat Jómának, az özönvíz előtti aranykor uralkodójának, vagy istenének nevét őrzi, amely az iráni mitológiában Jima, a germánban Ymir, a japánban Jymmu alakban maradt fenn.

Kállay Ferenc (1861/246) említi: A pogány finn fajú népek közt még ma is vannak *ima*, vagy *juma* főistennek bálványképei, melyeknek áldoznak. „*Sándor István már a finn juma, s a magyar ima gyökszót egynek vette.*”

Juma, vagy *Kugu-jumoa* mari mitológia főistene. Ő teremti a világot, s nyilván e teremtő funkció miatt említik Jóma nevét a Szent Koronán. Otto von Sadvoszky (1989/165) amerikai néprajzkutató írja: *Since the Penutian word jom is probably the most significant word in California, let us consider in detail its occurrence.* Amivel csak egyetérthetünk. A régi kaliforniai penut indiánok *jom* szava számunkra valóban a legfontosabb szó. Olyan eset, amely alapos megfontolásra késztet. A maidu indiánoknál ugyanis a sámán neve *yomi*. A wintu indiánok nyelvében pedig a *yom* „mágikus, természetfölötti”. A *jomu* szó a bodegálnál „élni, szeretni”, a miwok indiánoknál pedig

„nevetés” jelentésű. Sadvoszky hasonló szavakat talál a voguloknál is, amelyek tövét a magyar *jó* szóval veti össze: a *jomas* „jó, megfelelő, szép, szerencsés”; a *james khum* pedig „orvos” – ami ez esetben a sámánnal azonos személy. A mai magyarban is használjuk e szót *ima* alakban. E felirat miatt is szent a korona.

A koronaeszme forrásai

A magyar koronaeszme forrásairól a koronába foglalt jelképek kapcsán már fogalmat alkothattunk. Ezek nincsenek távol a szasszanida nagykirály, Nusírván (Khoszrau Anósiírván vagy Kürosz, 531–579) világától, akinek tanítását Maszúdi egyik szövege őrizte meg. „*A királyi hatalom a hadseregen nyugszik, a hadsereg a pénzen, a pénz a földadón, a földadó a földművelésen, a földművelés az igazságos kormányzáson, az igazságos kormányzás a hivatalnokok megvesztegethetetlenségén, a hivatalnokok megvesztegethetetlensége a vezír megbízhatóságán, mindez pedig azon, hogy a király éber legyen, nehogy a saját hajlamai parancsára cselekedjék, és képes legyen úgy irányítani hajlamait, hogy ő uralkodjék fölöttük és ne azok öfölkötte.*”

Hasonló magyar állameszme nyomai maradtak fenn Kézainál, Anonymusnál, az Intelmekben és az Aranybullában is. Nincs tehát szükség arra, hogy a korai magyar állameszmét nyugati keresztény ideológiákból vezessük le. Amíg ugyanis a korai Karoling állammisszió csaknem kimerült az uralom szakrális igazolásában, addig a sztyeppi magyar állameszmében és Kürosznál megjelenik a hatalom elvi korlátozásának gondolata. S mivel Kürosz kétségtelenül kapcsolatban állt magyar nyelvű népességgel (Tabari és a Derbend Náhme szerint ő alapította a Kuma menti Madzsar várost), a magyar állameszme számára is könnyebb egy keleti eredetet elfogadni. Annál is inkább, mert ez az uralkodói önkorlátozás a sztyeppi katonai demokráciák alapgondolata. Az állandóan fegyverben álló, harcokban edzett néppel szemben ugyanis ez az egyetlen lehetséges uralkodói magatartás.

A Szent Korona jelképrendszere is kifejezetten előírja az uralkodó számára, hogy a Genezist naponta megismételje: a szervezetlen embertömegeből s a műveletlen területekből virágzó országot, a káoszról rendet teremtsen. A vízből születő, isteni hősök önfeláldozó életútját követendő példaként állítja az uralkodó elé, s ebből származik az Intelmek és a koronaeszme önkorlátozó jellege (Varga/1999).

A „jm” (Jóma) ligatúra a Szent Koronán a.) Szent György könyökén (balra) és b.) az abroncs Krisztusának térdén (jobbra)

Egy nép, amelynek húszezer igen jó lovasa van

A magyar krónikák királylistájában Keve és Kear neve két perzsa uralkodót jelöl: Kavádot és fiát, Küroszt. A finnugrista történelemhamisítás emlőin nevelkedett olvasó némi joggal kapja fel fejét, mondván, hogy mit keresnek perzsa császárok a magyar királynevsorban?

A történeti források alapján azonban meglepően pontos választ adhatunk e kérdésre. A *Tarih-i Üngürisiz* a magyar őstörténet honfoglalást megelőző szakaszát elbeszélve említ egy 20 000 lovassal bíró népet: *egy nap Adzsem (Perzsia) országának padisahja Kosztantinije (Bizánc) fejedelme ellen hadjáratot indított és emiatt Dzsiddija (Szkítia)² országának uralkodójától segítséget kért. Dzsiddija fejedelme segítségül Hunor népéből ... húszezer katonát gyűjtött össze, és Adzsem padisahjához küldte (ezt a sereget). Amikor Adzsem padisahja is Kosztantinije ellen ment, az említett Hunor népet támadás érte, mely aztán ily módon elvált Adzsem padisahjától és Pannonija tartományába költözött.*

A *Tarih-i Üngürisiz* egységes folyamatként adja elő e lovasnép történetét, mindvégig azonosítva őket a Szent Koronával már bizonyosan rendelkező középkori magyarság elődeivel. A Szent Korona eredetének kulcsát tehát e nép (eleink) történetében kereshetjük.

A történeti forrásokban azonban hiába kutatnánk azt a népnévet, amelyet a *Tarih-i Üngürisiz* használ, mert Hunor népevel nem találkozunk bennük (azt persze joggal feltehetjük, hogy hunokról van szó). Azonosításukhoz ama történelmi helyzetet kell megtalálnunk, amikor valamelyik hun népcsoport Perzsia szövetségeseiként Bizáncot támadta, miközben egy nagy erejű támadás miatt végül a Kárpát-medencébe vonult.

Az időpontot a Perzsia és Bizánc közötti ellenségeskedések időpontja határozza meg. Bréhier (1999) szerint ezekre 527 és 532, valamint 540 és 545 között került sor. Perzsiát ekkor Kavád (488-531) és fia, Kürosz (531-579) uralta. Kürosz apját, Kavádot 498/9-ben a hatalmuk tetőpontján lévő hunok ültették Irán trónjára. Az avar anyától született Kürosz 557 táján szövetségre lép a türkökkel és legyőzi korábbi szövetségését, a heftalita Hun Birodalmat.

506 és 557 között a Kaukázus északi előterében, de részben a Kaukázuson túl is a szabírok az urak (Vásáry/1993/132), ezért joggal kelti fel érdeklődésünket e nép. Mint látni fogjuk, a hunoktól az avarokon át Árpád honfoglalásáig ívelő szabír-magyar történet adja meg a választ kérdéseinkre.

A kaukázusi szabír területek ekkor Perzsia érdekkörébe tartoznak. Kürosz írja Intelmeiben, a *Karnamag* VI. és IX. epizódjában, hogy 53 ezer türköf³ (köztük 20 ezer igen jó lovast!)⁴ telepített le Alánország határán, valamint Azerbajdzsánban és a mervi oázisban. Hét törzsre osztotta őket és kagánokat is jelölt ki föléljük.

Amikor Kürosz kagánt nevezett ki a mervi oázisba telepített szabír-avarok fölé, akkor nyilván uralkodói jelvények átadásával is megerősítette az új főkagán helyzetét. E jelvények közé tarthatott a Szent Korona is.

A fenti bevándorlással függ össze, hogy Kavád és Kürosz egyik legfőbb bizalmasa a vallási bonyodalmakban és politikai villongásokban oly nagy szerepet játszó Zabergán, „szabír kán” az 526-ban a bizánciak ellen küldött perzsa sereg nesztóriánus vallású vezére. Mivel Kürosz 542-ben lefejeztette a nesztóriánus

egyház fejét, ezért Zabergán és szabírjai elhagyják Iránt. (Fehér/1972/71-95). Később, a türk támadás⁵ következtében 557 körül összeomló heftalita Hun Birodalom avarjai követik testvéreiket, Zabergán szabírjait, a kelet-európai füves pusztákra.

Azaz lehetőségünk nyílt a török források ellenőrzésére, amelyek az esetenként túldíszítettnek minősíthető stílusuk mellett is valóságos történelmi eseményről tájékoztattak. A magyar uralkodó osztálytól származó hagyományt megőrző török források nem hagynak lehetőséget a kétségre: a Szent Korona Nusirvántól maradt ránk. Ehhez most megtaláltuk az alkalmat is, azt az 531 és 542 közötti évtizedet, amikor a perzsa uralkodónak szüksége volt a szabír fegyveresek erejére és hatalmi jelvényeket is adhatott át nekik.

Talán több véletlen egybeesésnél, hogy a Fekete-tenger partján élő magyarokról azt állítja Ibn Ruszta és Gardízi is: *Vezérük húszezer lovassal vonul ki.* Ibn Ruszta műve Kmoskó Mihály (1997/66) szerint *meglehetősen rendszertelenül összefércelt kompiláció, amelynek egyes részei más és más szerzők műveiből vannak kiollózva.* Ezért könnyen lehetséges, hogy ez esetben egy avar kori adat továbbéléséről van szó, amelyet a történetírók nem felejtettek el megemlíteni, ha eleinkről volt szó.

A kijevi orosz őskronika is megőrizte e több hullámban zajló vándorlás emlékét: *„Keletről, a szkíták földjéről először a bolgár-türkök érkeztek, és letelepedtek a Duna mentén.⁶ Majd az oborok és a fehér ugorok következtek, akik (623-ban) Heraklios császár ellen hadakoztak.⁷ Később, már Oleg fejedelm idejében (897-912) a fekete ugorok vonultak el Kijev mellett.⁸”*

Az orosz őskronika elsőként idézett mondatában szereplő hun-utód népeket előszeretettel bolgároknak említi a kutatás, bár a források onoguroknak, vagy szabíroknak is nevezik őket. Az 551-ben író Jordanesz ezekről, vagyis az akkor a pontuszi tenger felett élő onogur-szabírokról írja, hogy egyszer már jártak a Kárpát-medencében. (Ők azok, akik az avarokkal vonulnak be újra a Kárpát-medencébe s ott velük azonos nyelven beszélő népet találnak a *Tarih-i Üngürisiz* szerint.)

Jordanesz e helye ugyanazt a történetet őrizte meg, mint a Csaba-monda, mert a Csaba név a szabír népnévből vált személynévvé. Az emlékezet e szabír dinasztia tagjainak cselekedeteit egyetlen személyhez, Csaba királyfihoz kötötte. Ez magyarázza Csabának a magyar hagyományban is megőrzött magas életkorát (a néki megfelelő bolgár Irnik 108 éves).

Krónikáink szerint Csaba (azaz az önálló szabír dinasztia) megérte a Kárpát-medencébe történő első visszatérés időpontját. Kézai így ír erről: *Csaba fiait Edemennek és Ednek hívták. Mikor a magyarok másodízben jöttek be Pannóniába, Edemen az atyjának és anyjának igen sok rokonságával jött be. Anyja ugyanis Korozminok közül való volt. Ed azonban atyjánál maradt Szittyaföldön.* Kézai e helyen több fontos körülményre emlékezik. Tud a szabír-magyarok több hullámban történő bevonulásáról; az első visszatérők két csoportjának egyesüléséről; és arról is, hogy az egyik csoport a heftalita Hun Birodalomból érkezett. Korozmia (Horezm) ugyanis a heftalita Hun Birodalom része volt, amely a türk támadás következtében ekkor szűnt meg létezni. Edemen népe tehát egyrészt a heftalita Hun Birodalom lakosságából (avarhunokból), másrészt a Kárpát-medencéből Atilla halála után keletre (Perzsia határáig?) visszahúzódtott hun-utód népekből (onogur-szabírokból) került ki.

Húszezer lovasú eleink elszakadásának története a türkök tolmácsolásában is fennmaradt. A szogdok, akik korábban a

Magortól származó két testvérnép, akiről krónikáink említést tesznek, az avar és a hun volt). Mátyás király történetírója, a magyar nemességet szerzett Bonfini a következő kijelentést tulajdonítja Atillának: „*a rómaiak ... sem pártus rokonainkat nem hódították meg eddig, sem a hunoknak nem szabhattak még törvényt*” (Bonfini/1995/77). A hunok eszerint rokonaiknak tartották a pártusokat és így joggal feltehető, hogy a Pártus Birodalmat a Hun Birodalom részének, előképének, területét a Hun Birodalomhoz csatolandónak, azaz igény-országának tekintették.

A Szent Koronát ténylegesen egy olyan hun dinasztia tervezte és készíthette (a hozzá menekült pártus, azaz avarszabír ötvösökkel), amelyik tudatosan készült a Pártus Birodalom területeinek újbóli egyesítésére. (Kürosz a hatalmuk tetőpontján álló hunok eszköze volt, a nagyszerű program részeként betelepülő szabírság mégis uralkodójának tekintette. Hiszen avar anyjának köszönhetően vér volt a vérükből.)

A Szent Korona tehát a korábbi saját területekre vonatkozó hatalmi igényeket fejezhette ki már a születésekor is. E jellegzetességét napjainkig megőrizte, bár a korona alá tartozó, a csüngők által jelképezett országok az eltelt évszázadok alatt kicserélődtek s kilencre szaporodtak.

A görög és latin feliratok

Merv Kr. e. 323-ban beletartozott Nagy Sándor birodalmába. Utóda, I. Antiokhosz (Kr. e. 281–261) itt építtette fel görög mintára Antiokheiát, amely a nagy távolságokban is meglepően egységes hellenisztikus kultúra jellegzetes jegyeit viselte magán. Az általa épített szeleukida Merv négyzethalós alaprajzú, egymást derékszögben metsző utcákból állt. A Kr. e. II. század végére ugyan a baktriai görög királyság is összeomlik, a hellenisztikus kultúra ennek ellenére tovább él. A mongol pusztákról ekkor érkező kusánok például átvették az urbánus életmódot és vele a görög ábécét is. Még a Kr. u. 20–48 között a pártus fővárosban, a taxilai Szirkapban vert pénzek, a várossterv, a templom és az iparművészeti tárgyak is egyaránt a görög kultúra erőteljes hatását mutatják. E környezetben elképzelhető görög feliratok megjelenése egy hun koronán.

A latin feliratok keletkezése is megmagyarázható a források alapján. Kr. e. 92-ben többszáz éves háborúskodás kezdődött a pártusok és a Római Birodalom között, amelynek egyik legjelentősebb eseménye a carthaei csata volt Kr. u. 53-ban. E csatában a pártus Suren (Szörény) tízezres seregével tönkreverte Julius Ceasar uralkodótársának, Crassusnak negyvenezres seregét. A pártus sereg gerincét a szakarauka nehézlövesség adta, amelynek pikkelyszerű lemezekből összeállított (a Szent Korona katonaszentjein látható) páncélzatát a mervi fegyverkovácsok készítették. Plinius szerint a vert seregből foglyul ejtett tízezer rómat a mervi oázisban telepítették le. E rómaiak később a hun hadseregben bukkanak fel, s eljutnak egészen Kínáig. Soraik folyamatos utánpótlást kaphattak a Római Birodalom szökevényeiből, száműzöttjeiből és hadifoglyokból. Így koránt-

sem elképzelhetetlen, hogy Merv lakosságában a hun időkben mindvégig éltek latinul beszélő csoportok, elsősorban a pusztai népek által megbecsült katonák, kézművesek vagy az értelmiség között. A latin nyelvet nem csupán a hunokhoz csatlakozott vagy szolganépek ismerték, hanem maguk a hunok is. Thierry korabeli forrás nyomán írja a részben Rómában nevelkedett Atilláról, hogy zsöllyeszékében ülve fogadta a gall városok papjait s őket rossz latinsággal rá akarta beszélni, nyissák meg előtte kapuikat (Thierry/1865/125). A hun főnemesség élén álló testvérpár: Onogesius (Hungéza) és Skottas (Szkíta) a hun és a görög mellett latinul is jól tudott (Bóna/1993/58).

Azaz a latin és görög nyelvű feliratokból korántsem következtethetünk arra, hogy a Szent Korona nem hun műhelyben készült. A kétnyelvű feliratokból éppen egy hun műhelyre, a mervi oázisra lehet következtetni.

A zománcképek keresztény szellemisége

Birodalmuk nyugati felében a heftalita hunok a nesztoriánus keresztény vallást követték, ez magyarázza a zománcképek keresztény szellemiségét. A szír zsinati iratok 424-ben említik a mervi és a heráti, 497-ben pedig a gurgáni hun püspökséget. Kosmas Indikopleustes szerint a heftalita uralkodó és nagyszámú heftalita keresztény 550-ben követséget küldött a perzsiai nesztoriánus egyház vezetőjéhez is (Czeglédy/1954). Az iráni uralkodók támogatták az V. század közepe táján megalakuló perzsa nesztoriánus egyházat az ortodox Bizánccal szemben. A heftalita által a trónra visszahelyezett szasszanida Kavád szintén támogatta a nesztoriánus egyházat (Moravcsik/1938/184). Összefügghet a kereszténység ismeretével és tiszteletével, hogy Atilla – Leó pápa kérésére – 452-ben elállt Róma elfoglalásától.

E történelmi és földrajzi környezetben született meg a magyar Szent Korona. További sorsa a hunok és avarok nyugatra vándorlásának megfelelően alakult: a birodalmakat felemelő és porba döntő katonai események, az oda-vissza hullámzó népmozgások végeredményeként a Kárpát-medencébe került. (E vándorlás közben készülhettek a korona zománcairól azok a másolatok, amelyeket Csomor Lajos talált meg Tbilisziben.) Az avarokat kirabló Nagy Károly seregei a hadizsákmány részeként nyugatra vihették a Szent Koronát is. Tőlük a pápához került, végül pedig – az ország keresztény hitre térésekor – a magyarságot megillető koronát Szent István visszakapta.

Akkor kapta meg, amikor az ország újra a keresztény hitre tért: mert az avarhun néprészek a pártus-heftalita időkől kezdve őrizhették a kereszténységüket. Ezt igazolja egy keleti forrás is, amely szerint 523 táján egyes keresztény iratokat lefordítottak a kaukázusi hunok nyelvére (Moravcsik/1938).

Visszatekintve az elmondottakra, természetes a Szent Korona iránt a magyarok körében a kezdetektől megnyilvánuló fokozott tisztelet, hiszen egy olyan királyság szimbóluma, amelynek egyaránt adót fizetett a kínai, a perzsa, a bizánci és a római császár is. A királyi ékszer jelképrendszere e ködbe foszlott pusztai királyság büszke öntudatát őrzi napjainkig.

¹ Azaz ismét a magyar történetkutatás legnagyobb kérdéséhez, a hun-magyar kapcsolatok vizsgálatához jutottunk el. Úgy tűnik, most sikerül kimozdítani a kutatást abból a gödörből, amelybe egyes történészek és nyelvészek politikai okokból juttatták. Nincs igaza Vékony Gábornak (2002/199), amikor arról ír, hogy az európai középkor tudományossága már a X. századtól összekapcsolta a magyarokat a hunokkal (mert már korábban is összekapcsolta), s hogy semmi adatunk nincs annak eldöntésére, hogy ennek az összekapcsolásnak lehetett-e történelmi alapja (mert kitűnő forrásaink vannak rá).

² Szkíta a *Tarih-i Üngürnisz* szerint „*Szamarkandtól a Fekete-tengerig terjed*”.

³ „*Az országom északi részén lakó türkökön*” a heftalita Hun Birodalom lakóit, esetleg a pártusok utódait: az avarok, hunok, szabírok egyik csoportját kell értenünk, mert ők laktak Perzsia északi részén és Perzsiától északra.

⁴ Nem kétséges, hogy ez az a 20 ezres sereg, amit a *Tarih-i Üngürnisz* is említ.

⁵ E támadást említi a *Tarih-i Üngürnisz*.

⁶ Ezek voltak a korai onogurok, köztük a hunok – jegyzi meg Makkay János (1996/67). Csaba királyfi első fiának, Edemennek népéről van szó.

⁷ Ők az avarok és a hozzájuk csatlakozott onogurok Makkay János szerint (1996/67). Az orosz óskronika a perzsa-bizánci háborúk egy későbbi epizódját kapcsolta a fehér ugorokhoz. Herakleiosz bizánci császár a szabírok Szkítiában maradt második csoportjával (Csaba királyfi második fiának, Ednek népével) hadakozhatott, akik szintén a perzsák szövetségesei. Herakleiosz 623 tavaszán betört Media Atropatenába (Azerbajdzsán), majd a Transzkaukázusban töltötte a telet, a Kürosz (Kura) folyó völgyében. (Bréhier/1999/57)

⁸ Ez már Árpádnak a hon visszafoglalására induló népe.

⁹ A tárgyalásokon a Szimium körüli Pannónia Secunda átadása is szóba került.

¹⁰ A görög források a párthusokról szólván rendre megemlítik, hogy azok szakadárok. Strabon ezt így adja elő: „Mondják pedig, hogy a pármos nevéi dahák elszakadtak a Meotison túli daháktól... Ezeketől... vette származását Arszakész.” (Télfy/1863/87). Arrian szerint: „A párthusok szkíta származásúak s miután sokáig voltak leigázva, elpártoltak a macedónok uralmától.” (Télfy/1863/92) Amihez Justinus (1992/291) azt teszi hozzá, hogy „szkíta nyelven a számuízotteket párthusoknak mondják”. Idézi Bakay Kornél (2002/90). Justinust megismétli Jordanes (48) is: „Ebből következően a mai napig is szkíta nyelven a szökevényeket parthusoknak nevezik.”

IRODALOMJEGYZÉK

Bakay Kornél: *Őstörténetünk régészeti forrásai I.*, Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc, 1997.
Bakay Kornél: *Az Árpádok országa, őstörténetünk titkai*, Budapest, Respenna Bt., Nyíregyháza, 2002.
Bendefy László: *A magyarság és Középkelet*, Budapest, 2000.
Berze Nagy János: *Égigérő fa, magyar mitológiai tanulmányok*, TIT Baranya megyei szervezete, Pécs, 1961.
Bóna István: *A hunok és nagykirályaik*, Corvina, Budapest, 1993.
Bonfini Antal: *A magyar történelem tizedei*, reprint: Balassi Kiadó, Budapest, 1995.
Bréhier, Louis: *Bizánc tündöklése és hanyatlása*, Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, Budapest, 1999.
Czeglédy Károly: *Heftalíták, hunok, avarok, onogurok*, Magyar Nyelv, Budapest, 1954.
Csomor Lajos: *Ófelsége, a magyar Szent Korona*, Hunyadi László, Székesfehérvár, 1996.
Fehér M. Jenő: *Korai avar kagánok*, Magyar Történelmi Szemle kiadása, 1972.
Fettich Nándor: *A hunok régészeti emlékei*, Attila és hunjai, szerk.: Németh Gyula, Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940.
Götz László: *Keleten kél a nap*, Püski, Budapest, 1994.
Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*, 1854.; reprint: Európa Könyvkiadó, Budapest, 1897.
Jordanes: *Getica, a gótok eredete és tettei*, közreadja: Kiss Magdolna, L' Hamattan, 2005.
Katona Tamás (szerk.): *A korona kilenc évszázada, történelmi források a magyar koronáról*, Magyar Helikon, Budapest, 1989.
Kállay Ferenc: *A pogány magyarok vallása*, Evilath, New York, 1861.
Kiszely István: *Honnan jöttünk? Elméletek a magyar őshazáról*, Hatodik síp alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1992.
Kmoskó Mihály: *Mohamedán írók a steppe népeiről*, Budapest, 1997.
Makkay János: *Indul a magyar Attila földjére*, KÖZDOK, Bp., 1996.

Marschak, B. I.: *Silberschatze des Orients*, Lipcse, 1886.
Moravcsik Gyula: *A honfoglalás előtti magyarság és a kereszténység*, Szent István emlékkönyv, MTA, Budapest, 1938.
Révay Péter *Túróczi vármegyei főispán rövid emlékirata Magyarország több mint 600 éve tündöklő Szent Koronájának eredetéről, jeles és győzelmes voltáról, sorsáról*, (Katona/1979/224).
Sadovszky, Otto von: *Linguistic Evidence for the Siberian Origin of the Central California Indian Shamanism*, Shamanism past and present 1, Istor books 1, Ethnographic Institute Hungarian Academy of Sciences, Budapest, Los Angeles, 1989.
Strabón: *Geographika*, Gondolat, Budapest, 1977.
Szádeczky-Kardoss Samu: *Az avar történelem forrásai*, Magyar Őstörténeti Könyvtár, Balassi Kiadó, Budapest, 1992.
Tarih-i Üngürüs *A magyarok története* (ford. Blaskovics József) II. Nagy Szittya Történelmi Világkongresszus, Cleveland, Ohio, 1988.
Thúry József (fordítás és jegyzet): *Török történetírók*, A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának megbízásából, MTA, I. kötet, Budapest, 1893.
Télfy János: *Magyarok őstörténete, Görög források a scythák történetéhez*, Laufer, Pest, 1863.1863.
Varga Géza: *A magyarság jelképei*, Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest, 1999.
Varga Géza: *A székelység eredete*, Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest, 2001.
Varga Géza: *Írástörténeti Kutatóintézet*, Budapest, 2002.
Varga Géza: *Az Éden írása*, Magyarság és Kelet, a Magyarok Világszövetsége által 2004. június 1-6. között rendezett őstörténeti konferencia válogatott előadásai, CD, Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest, 2004.
Vásáry István: *A régi Belső-Ázsia története*, Magyar Őstörténeti Könyvtár, Szeged, 1993.
Vékony Gábor: *Magyar őstörténet, Magyar honfoglalás*, Nap Kiadó, Budapest, 2002.

AMagyar Nemzet február 27-i száma részletesen ismertette a Magyar Építész Kamarának a Nemzeti Fejlesztési Hivatal ellen indított perében hozott elsőfokú, nem jogerős bírósági ítéletet. A per tárgya az EU támogatással történő beruházások műszaki előkészítésének monopolizálása, ezt egy – az ítélet szerint szabálytalanul végigvitt – pályázat eredményeképpen a dán COWI A/S cég által vezetett konzorcium nyerte el azon az áron, hogy az általa kiválasztott magyar partnerek munkabérét a törvényes díj negyedében határozta meg. A bíróság a törvénytörtő pályázat érvénytelenségét már nem mondhatja ki, mert a MÉK jogvesztő határidőn túl nyújtotta be a keresetét, csupán a jogsértést állapította meg. Ennek a jogsértésnek a következtében azonban 4,5 milliárd forintos pályázat-előkészítői (részben építész tervezői) munkától estek el a magyar vállalkozók és építészek, ha csak nem állnak be alvállalkozóként, jóval áron alul végzett munkával a kivételezett helyzetbe került cégekhez. A *Magyar Nemzet* cikke szerint a jogsértő pályázat pénzügyi előkészítésében a fő szerepet Kulcsár Attila, a szakmai irányítást Baráth Etele vállalta. A MÉK képviselőjében Noll Tamás, a kamara alalnöke tájékoztatta a lapot a bírósági ítéletről.

Baráth Etelét az újságcikk nem hagyta hidegen. Erről tanúskodik másnapi bejegyzése nyilvánosságnak szánt blogjában (www.barathetele.hu):

Áll a bál

Úgy látszik végleg „valódi” politikussá nőtem ki magam, hiszen a minap a Magyar Nemzet megtisztelt egy egész oldalas, tárgyi hibáktól hemzseggő, rosszindulatú cikkel. Ennek lényege (nagyon tömören összefoglalva a néhol kesze-kusza tartalmat), hogy a Nemzeti Fejlesztési Hivatal milliárdos megrendelésektől fosztotta meg a magyar mérnököket.

Még 24 órát gondolkodom, hogy bepereljem-e a lapot. Nehezen szánom rá magam, hogy a sűrű kormányzati, brüsszeli, fejlesztési teendők mellett egy az EU-s alapok működését nem értő, felkészületlen és rosszindulatú újságíróval, illetve publikációjával vitázzak. A becsületes védelmében azonban nem látok más utat, mint hogy perben bizonyítsam az igazamat.

Noll Tamás, a Magyar Építész Kamara alelnökének „támogató” megnyilatkozásáról csak annyit, hogy néhány hete éppen a kamara elnökségének felkérésére vettem részt fővédnökként és tartottam megnyitó beszédet az éves Építész Bálon.